

DYMLINGEN

Nr 4 2013 Årg 25

Ett gemensamt lyft för kulturen, sid 4
Får en bulle kosta tio kronor? sid 7
Det var en gång en studiecirkel, sid 6
Kom och berätta, sid 3

Dags för nya stadgar?

Många föreningar har stadgar antagna för många år sedan. Verksamheten löper utan större problem så varför ändra? Jo, omvärlden förändras så en titt på stadgarna kan behövas.

Varje förening är suverän och bestämmer sina stadgar som främst är till för föreningens medlemmar men myndigheter och bidragsgivare kan fordra en kopia. Stadgarna reglerar formerna för verksamheten. Från Sveriges Hembygdsförbunds hemsida kan man hämta "Förslag till nya Stadgar för hembygdsföreningar..".

I förslaget föreslås att hembygdsrörelsens grundsyn finns med. Ett viktigt avsnitt är föreningens ändamål och syfte. Framhåll föreningens intresse för hembygdens framtid, att använda kunskaper om hembygden för att påverka utvecklingen och verka som remissinstans.

Till en styrelse var förr vanligt att välja ordinarie ledamöter och suppleanter. Allt fler föreningar går över till att välja styrelse där alla är ordinarie. Med suppleanter bör de kallas till alla möten för att hänga med i verksamheten.

Årsmöten brukar hållas under mars eller april. Med sent årsmöte hinner en tredjedel av året gå innan ny styrelse kan börja arbeta efter beslutad verksamhetsplan och budget. Revisorer och skrivare av verksamhets-

berättelse bör ändå få rimlig tid på sig för sina uppgifter inför årsmötet. Med föreskrivet senast april kan förstås mötet hållas tidigare.

Kallelse till årsmöte brukar stipuleras att vara i skriftlig form. Att kalla genom e-post, är det skriftligt? Alla har inte mail-adress så att bara skicka vanliga brev till dessa minskar portokostnaderna.

Vanligt är att ordförande väljs på ett år och övriga styrelseledamöter på två och då saxat så att inte alla väljs samtidigt. Eftersom vem som helst när som helst kan lämna styrelsen av olika skäl så förekommer det att alla väljs på ett år.

För stadgeändring fordrades förr beslut från två årsmöten men numera har många gått över till beslut på ett årsmöte men fordra minst tre fjärdedels majoritet. För upplösning av förening bör dock kraven vara hårdare, rådgör gärna formerna med regionalt förbund om detta planeras bli inblandat.

Studera andra föreningars stadgar och anpassa efter egna önskemål och verksamheter. Se till att de ger riktlinjer men undviker begränsningar i framtiden.

GÖRAN DAHLBERG

Innehåll

Dags för nya stadgar?	2
Kom och berätta!	3
Gemensamt lyft för kulturen	4
Det var en gång en studiecirkel...	6
Får en bulle kosta tio kronor?	7
Julgalten	8
Men tala ur skägget tomtent!	9
Minska era omkostnader	9
Årets hedersutmärkelse	10
På mitt sätt sett	11
Sörmlandsbygden 2014	12

DYMLINGEN NR 4 2013

Årgång 25 Södermanlands hembygdsförbund

Redaktörer: Jennie Fornedal och Christel Comstedt Jonsson

Ansvarig utgivare:

Jan Eric Rosenqvist

Manusstopp till nr 1/2014 är den 15 februari

På framsidan; Arbetare som cyklar hem efter arbetet på SSAB i Oxelösund början av 1970-talet. Foto från SSAB, Oxelösunds arkiv. Distribueras till prenumeranter samt till styrelseledamöter i hembygdsföreningarna i Södermanlands län (20 ex) och till anslutna föreningar i Stockholms och Västmanlands län (3 ex). Upplaga 1 600 ex. Linderoths Tryckeri, Vingåker, ISSN 0349-86662

Södermanlands hembygdsförbunds kansli:

Jennie Fornedal och Christel Comstedt Jonsson

Adress: Behmbrogatan 20
611 32 Nyköping
Tel 0155-28 43 00

E-post: kansli@hembygd.se
Bankgiro 619-1928

Hemsida: www.hembygd.se/sodermanland

Prenumerera?

Sätt in 65 kronor på bankgirot till vänster och uppge namn och adress eller kontakta kansliet så hjälper vi dig.

**God Jul
och
Gott Nytt År**

Kom och berätta!

Semester, Matminnen och Ung på 1940- och 50-talen – det är de teman som Sörmlands museums berättarkvällar har handlat om under hösten. Kvällarna genomförs i samarrangemang med lokala aktörer i länet, i det flesta fall hembygdsföreningar. På vissa orter har även kommunen gått in i samarbetet och lånat ut lokal.

Många spännande och roliga minnen har berättats. Det har handlat om allt från kokt skivat gristryne som smörgåspålägg till vad som kan hända om man sätter upp sitt tält efter mörkrets inbrott. Kanske vaknar man på gräsmattan utanför Gripsholms slott?

Det fina med berättandet är att lyssnarna plötsligt kan upptäcka att de själva har minnen och erfarenheter att bidra med. Det är ett trevligt sätt att umgås på och deltagarna fortsätter ofta att tala med varandra.

På följande orter genomförs berättarkvällar denna höst: Gnesta (Från cykelsemester till äventyrsresa), Härad (Matminnen), Åkers styckebruk (Vårt dagliga bröd), Trosa (Semesterminnen) och Malm-

Bild från berättarkväll i Gnesta.

köping (Att vara ung på 1940- och 50-talen). När detta skrivs är inte alla programmen genomförda, men så här långt har det varit en glad och positiv publik som generöst delat med sig av sina minnen.

Sörmlands museums avsikt med dessa berättarkvällar är, förutom att bjuda in till ett trevligt program, att samla inspiration till bl a minnesutställningar för äldreomsorgen i länet.

Sörmlands museum fortsätter samarbetet med hembygdsföreningarna ytterligare en säsong med samma ämnen på fem nya orter, se program nedan.

VÄLKOMMEN MED DIN HISTORIA!

ANNA-LENA BERGSTRÖM

Förbundsmöten 2014

Årsmöte, 3 maj
Höstmöte, 15 november

Tips om var vi skulle kunna hålla dessa möten mottages tacksamt.

Vi är vanligen 100-130 personer och behöver förutom mötet kunna äta lunch och få kaffe och smörgås.

Hör av er till kansliet.

Program våren 2014

Onsdag 5 mars kl 19.00, "Ung på 1940- och 50-talen"

Ängeln, Katrineholm. Samarr Katrineholm- Stora Malms Hembygdsförening och Katrineholm-Flen-Vingåkers Släktforskarförening.

Torsdag 27 mars kl 18.30, "Ung på 1940- och 50-talen"

Vrena Församlingshem. Samarr Vrena och Husby Oppunda Hembygdsförening.

Tisdag 1 april kl 18.00, "Matminnen"

Parkstugan, Högsjö. Samarr Högsjö Kulturmiljöförening.

Onsdag 2 april kl 19.00, "Semesterminnen"

Multeum, Strängnäs. Samarr Strängnäs Gille och Strängnäs kommun.

Torsdag 22 maj kl 19.00, "Ung på 1940- och 50-talen"

Trostorp, Vagnhärad. Samarr Vagnhärad Hembygdsförening.

Vad ligger dig varmt om hjärtat?

Hembygdsförbundet är alla hembygdsföreningars förbund För att bli så bra som vi kan bli behöver vi jobba tillsammans. Vill du vara med och utveckla "din" fråga? Hör av dig till kansliet. kansli@hembygd.d.se eller 0155-28 43 00

Håll dig uppdaterad
Gilla oss på Facebook
Södermanlands
hembygdsförbund

Skogsstyrelsen och hembygdsföreningen genomför Gemensamt lyft för kulturen

En kvartett svartklädda personer med "Skogsstyrelsen" på ryggen har under den gångna sommaren och hösten vandrat runt på mestadels ensliga platser i Gillberga och Lista. I sällskap har de ofta haft medlemmar ur hembygdssföreningen.

Tillsammans har man studerat stora kartor, fört noggranna anteckningar, tagit fotografier och repeterat och jämfört siffror från mobiltelefonliknande manicker. Inte så sällan har det tagits fikapaus i ett soligt skogsbryn.

Mer än en bygdebo måste ha undrat: Vilka är dessa typer? Vad håller man på med? Vad är de ute efter?

Det som varit på gång är ett pilotprojekt inom Kulturarvslyftet. Det har också varit ett föredömligt samarbete mellan en statlig myndighet och en ideell lokal förening. Tillsammans har man gjort en viktig insats för kulturmiljön som kan få betydelse för framtid skogsbruk.

Insatsen är helt i linje med Sveriges Hembygdsförbunds ambition att öka skyddet för skogen som kulturmiljö. Förbundet hävdar att trots insatser för att stärka bevarandet av kulturminnen orsakar skogsbruket stora skador på kulturlämningar.

Vad har man då uträttat i Gillberga-Lista, egentligen? Jo, alla de cirka 160 torpgrunder och andra spår av tidigare seklers bosättning och selsättning i våra båda socknar har dokumenterats för en databas. I färdigt skick kan den användas av t.ex. förare av stora skogsmaskiner för att undvika förstörelse av kulturhistoriska lämningar i skog och mark.

Viktiga för att förstå vår egen historia

Aktiviteterna i Gillberga-Lista är del av ett större projekt i Sörmland, där Skogsstyrelsen samarbetar med Länsstyrelsen och Arbetsförmedlingen. Bakgrunden ges i en projektbeskrivning:

"Runt om i vårt län så finns särskilt utvalda besöksmål, som har vårdats under en längre tid, och som är särskilt viktiga för att förstå vår egen historia. De har inte valts ut av en slump, utan för att de är speciellt märkliga, och de kan förstås om man kan tolka dem på rätt sätt. Besöksmålen kan vara gravfält, hällristningar, rester från gruvbrytning, gamla fina stenlagda broar etc."

Projektet har startat i Västra Rekarne socknar, härnäst står Katrineholms kommun i tur och arbetet har redan väckt uppmärksamhet inom bl.a. Riksantikvarieämbetet. Målet är databasen och en slutrapport till Länsstyrelsen.

Konkret har arbetet inledningsvis gått ut på att registrera hänvisnings- och informationsskyltar som under årens lopp satts upp vid kulturhis-

toriskt intressanta platser av Länsstyrelsen och Södermanlands Läns Museum. Med tiden har en hel del skyltar förstörts genom bl.a. klotter eller rentav försvunnit. Andra skyltar har blekts av solen, blivit svårlästa och därmed har informationsvärdet minskat kraftigt.

Hembygdsinventering i snart 20 år

I Gillberga och Lista har ett gediget grundmaterial ställts till Skogsstyrelsens förfogande genom den torpgrundsinventering som hembygdssföreningen startade för snart 20 år sedan på initiativ av Lars-Eric Hellberg och Ragnar Berggren. Vid regelbundna utflykter har många medlemmar förenat nytta med nöje ute i naturen. Inventeringen här gäller nästan helt lämningar efter torpinvänares bostäder, ladugårdar, täppor etc men också rester av t.ex. kvarnar och sågar har registrerats.

Hembygdsföreningens utsända gjorde till en början tomtskisser och satte upp skyltar med torpens namn. Skyltar vid före detta soldattorp fick rotenummer och namn på den siste

indelte knekten. Alla inventerade platser markerades och numrerades på en stor karta. Vid uppföljande studiebesök togs GPS-positioner för att underlätta för t.ex. släktforskare att hitta till de boställen där förfäder levtt och brukat jord och skog.

Skogsstyrelsens utsända kvartett kom därför till stor del till "dukat bord" när de inledde sin dokumentering i Gillberga-Lista. För hembygdsföreningen har arbetet samtidigt medfört en värdefull genomgång då "gästerna" från Kjell Nordemans projekt bokfört skyltarnas kvalitet, bekräftat GPS-mätningarna och fotograferat platserna. Kort sagt: En gemensam insats av offentlig sektor och ideella krafter som manar till efterföljd.

Det har i flera fall inte varit alldeles lätt för hembygdsföreningens folk att visa vägen och hitta tillbaka till torpgrunderna, av vilka många är belägna ensligt och svårtillgängligt. Sly och annan växtlighet har ibland gjort terrängen svårforcerad och besvärlig att orientera sig i trots tidigare GPS-mätningar. En gemensam observation är också att det borde röjas bättre kring de kulturhistoriska miljöerna så att de blir mer lättillgängliga.

Samförstånd med skogsägarna nödvändigt

- Men om man börjar röja så måste man också fortsätta med det framöver så att det inte växer igen på nytt, kommenterar Kjell Nordeman. – Ett första steg kan vara att i samarbete med hembygdsföreningen göra ett urval av ett tiotal särskilt intressanta miljöer och dessutom sätta ut vägvisare och informationsskyltar vid närmaste väg. Detta kräver samförstånd med skogsägarna men vi utgår ifrån att de också är intresserade av kulturvård.

Det finns dessutom viktiga samhällsociala dimensioner av detta projekt inom Kulturarvslyftet. De som utför jobbet, de svartklädda medarbetarna utsända av Skogsstyrelsen, är personer som av Arbetsförmedlingen valts ut för utvecklande arbetsuppgifter efter t.ex. långa sjukskrivningar. De har anmält sig frivilligt, intervjuats individuellt av Kjell Nordeman, fått en introduktion med kortare utbildning i kulturhistoria, GPS-registrering, hantering av digitalkamera samt viss datakunskap.

- Det gäller att se möjligheter i stället för problem och respektera varje persons förutsättningar och situation, summerar Kjell Nordeman. - Vad kan vara bättre än att vistas ute i skog och mark, träffa andra

människor, planera på egen hand och arbeta självständigt i egen takt, kort sagt: må bra .

Gunilla Hellkvist, enda kvinnan i kvartetten och ansvarig för den skriftliga dokumenteringen, har varit borta från arbetsmarknaden i tio år. Under den perioden har hon deltagit i olika aktiviteter för rehabilitering men för första gången har ett projekt fungerat för henne:

- Det är jätteskönt att komma ut i skogen och det betyder mycket att få jobba ihop med andra människor. Jag är egentligen blyg, men det har nu släppt. Eftersom projektet gått så bra har jag fått ökat självförtroende, jag tror mer på mig själv. Stödet från hembygdsföreningen har varit väldigt viktigt, utan det hade vi aldrig lyckats hinna med så mycket på så kort tid i Gillberga och Lista.

Mikael Rönnerberg, Jörgen Peterson och Anders Fredriksson är de övriga i kvartetten, som närmast drog vidare till Näshulta socken. Projektets första etapp i Västra Rekarne ska nu utvärderas före årsskiftet, men både Kjell Nordeman och hans medarbetare hoppas på en fortsättning under 2014.

ANDERS JOHANSSON

Artikeln publiceras också i Gillberga-Lista Bygdeberättelser som kommer ut i god tid innan årsskiftet.

Sveriges Hembygdsförbunds riksstämma antog i år en policy för det svenska skogslandskapet. Den syftar till att skydda de natur- och kulturvärden som finns i skogen. Bakgrunden är att en alldeles för stor del av dessa värden påverkas vid avverkning i skogen. Hembygdsvårdsrörelsen har uppfattningen att om vi arbetar tillsammans med skogsägarna kan vi ändra på detta. Läs policyn i sin helhet på www.hembygd.se/ under den röda rubriken "för aktiva". JF

Det var en gång en studiecirkel....

En studiecirkel? Vad är det och varför ska vi ha en sådan?

I det lilla samhället Slöinge, strax norr om Halmstad, var bröderna Rudolf och Eric Carlsson trötta på att ungdomar i byn inte kunde ha egna möten för att prata om frågor som var viktiga för dem. Visst, Sverige hade sedan länge mötesfrihet, men i praktiken styrde kyrkan och andra så att man faktiskt inte kunde samlas någon annanstans än där överheten hade kontroll.

Bröderna Carlsson brydde sig inte om detta. De tog saken i egna händer. Tillsammans med sina kompisar drog man igång en studie- och diskussionsgrupp fritt från all styrning uppifrån. Givetvis var man väl medvetna om vad man gjorde, och vilka krafter som utmanades. Mycket riktigt fördömdes också initiativet av kyrkans man från predikostolen i ortens kyrka.

Fria tankars hem

Kanske var det namnet som retade maktens män mest. Studiecirkeln tog sig namnet "Fria tankars hem". Smaka på de orden! Där finns kärnan i det som Studieförbundet Vuxenskolan allt sedan dess står för. Eric och Rudolf visste naturligtvis inte att de just startat den första studiecirkeln inom det som senare skulle bli SV. Men kanske hade de hört talas om andra studiecirkel som börjat växa fram i på andra håll i samhället. Inom arbetarrörelsen, liksom inom nykterhetsrörelsen där en viss Oscar Ohlsson redan 1902 startat den allra första studiecirkeln i Sverige!

Inspirationen kom till Sverige från söder. I Danmark spred Grundtvig folkupplysnings-idéer som sedan dessa är grunden för det vi i Sverige kallar folkbildning och i t ex Danmark folkopplysning.

Som ringar på vattnet spred sig denna möjlighet och inom några år blev dessa studiecirkel en naturlig

För att dra igång en egen studiecirkel gäller bl.a. följande:

- att ni är 3-12 deltagare i studiecirkeln inklusive cirkelledaren
- att ni träffas vid minst tre tillfällen
- att det sammanlagda antalet cirkeltimmar är nio eller fler.

Hör av er till Kattis på SV om detta låter intressant så hjälper hon er igång! Katarina Stenberg 010-199 2335 el katarina.stenberg@sv.se

del av verksamheten i den framväxande ungdomsorganisationen SLU (Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund, idag Centerpartiets Ungdomsförbund).

Ja, det var så det började och värdegrunden är densamma som 1920!

Nu som då - hävdar SV alla människors lika värde och rättigheter. Bildningssynen bygger fortfarande på människans förmåga att själv forma sitt liv tillsammans med andra och hänsyn till miljön.

Varför är studiecirkel så bra?

Med studiecirkelmetoden får alla komma till tals och känna sig delaktiga. Ni delar med er av era kunskaper och erfarenheter men lyssnar också

in andras kunskaper och erfarenheter. Gemenskapen får man på köpet.

Vid första träffen gör man tillsammans i gruppen en arbetsplan där man lägger upp hur lärandet ska gå till i er cirkel - vilket material ska ni använda, kanske någon föreläsare eller något studiebesök ska ingå, det bestämmer gruppen.

EVA HUMBLE
AVDELNINGSCHEF SV SÖRMLAND

*Nedan en rökpustare att väcka din nyfikenhet och underst lär man sig mer om Photoshop.
Bilder från Vuxenskolan.*

Får en bulle kosta tio kronor?

Ett av seminarierna på årets riksstämma hette just så, Får en bulle kosta 10 kronor. Seminariet leddes av två före detta generalsekreterare i Sveriges Hembygdsförbund Henrik Axiö och Mats Fack. De har båda varit med och arbetat med den gamla dängan "Våga ta betalt". Men hur gör vi då?

Mats är aktiv i Järvsö hembygdsförening och även om den är gigantiskt stor i förhållande med många andra föreningar så är den en hembygdsförening bland alla andra. Här bedriver man en målmedveten verksamhet för att locka besökare, och att få dessa att spendera pengar. Bland annat finns en souvenirbutik med två anställda. Butiken går med vinst fyra år av fem om vi ska tro Mats Fack på hans ord. På hembygdsgården finns hälsingegårdar i lekstugeformat så barnen kan rasa runt bäst de vill.

Föreningen arbetar med marknadsföring inför viktiga event och skickar ut information till medlemmarna flera gånger om året. Man vädjar i dessa brev också om bidrag för till exempel renoveringar och moderniseringar av hembygdsgården. Det Järvsö hembygdsförening är medvetet mycket tydliga med är att det är just hembygdsföreningen som gör dessa saker som man marknadsför.

Medlemmar och avgifter

Ungefär 20% av medlemmarna i Järvsö hembygdsförening är aktiva i föreningen på ett eller annat sätt. När det är tackfest för de aktiva bjuds 220 personer in. "Belöna och bekräfta dem som ställer upp och arbetar ideellt", säger Mats Fack. "Det ska vara kul och man ska känna uppskattningen."

I Järvsö, och i allt flera kommuner, ställs krav på en viss höjd på medlemsavgiften för att förening-

arna ska få bidrag. Är avgiften för låg, får man inga bidrag. Är avgiften för låg så innebär det också att man nedvärderar den egna föreningen. Medlemskapet går att jämföra med en tjänst som medlemmen köper av föreningen. Det gäller att se till att denna tjänst har hög status och att medlemmen känner att hen får valuta för avgiften.

Inträdesavgifter eller deltagaravgifter

Ta betalt för det som erbjuds helt enkelt. Använd publikvärdar vid större arrangemang. Vid kaffe försäljningen måste man lösa problemet med prisnivån. Ingen tjänar på att priset är för lågt. Marknader är bra tillfällen att tjäna pengar. Ta betalt för dem som vill ha bord på marknaden och se till att ha egna produkter att sälja.

Järvsö har vid sina arrangemang ingen entré. Man betalar dock 20 kronor för att parkera till ett parkeringslotteri med dragning flera gånger under dagen.

Om man använder sig av Vuxenskolornas Kulturarrangemangsbidrag och redovisar alla arrangemang så kan de i slutändan räcka till att finansiera något lite större – om alla

de andra som redovisas inte kostar något. Man får 300:-/arrangemang. Kontakta ditt studieförbund för mer information - i förväg.

Avgifter för utomhusaktiviteter är fullt möjligt. Järvsö hembygdsförening tar 150 kronor för lokala strövtåg. I det priset ingår kaffe och macka. Det innebär att färre deltog på strövtågen, men de som är med upplever en kvalitetshöjning i och med den nya servicen.

Ny utställning lockar

Erfarenheter från andra föreningar representerade i gruppen var till exempel att nya utställningar lockar nya besökare vilka medför fler besökare till kaféet och till loppisen i logen. Loppisar och marknader ger mycket pengar, men de innebär i regel också mycket arbete, var en generell åsikt i gruppen.

Reglerna kring mat och kaffe praktiseras olika i olika kommuner. Se inte personen från kommunen som en fiende, utan som någon som kan se till att det går juste till. Ni har allt att vinna på att komma överens. Det är en årlig avgift för att få tillstånd.

TEXT JENNIE FORNEDAL
FOTO GÖRAN DAHLBERG

Julgalten

och andra jultraditioner hos Dagö-svenskarna

Berättelserna om svenskbybornas öden och äventyr berättas med jämna mellanrum och de väcker nästan alltid nyfikenhet. Här kommer en liten del av deras berättelser i form av några jultraditioner.

Innan jul förfärdigades julkors eller julkronor av halm (60-90 cm i omkrets) av barn och gamla. På förmiddagen skall julölet, som var mörkt, vara färdigbryggt och avsmakat. Under dagen tas granruskor in i finrummet och vid solnedgången på julaftonen går alla i bastun. Männen först sedan kvinnor och barn.

Husfar stryker med krita tre kors över fönstren invändigt och över dörrarna utifrån. Sedan drar man för kläde för fönstren och tänder ljusen. Nu äter man julgröt tillsammans och därefter beströs golvet med julhalm. Sedan tar man in en julgran som behängs med nötter och äpplen. Husfar läser julevangeliet och senare på kvällen kommer julbocken med följetåg och "håller husförhör" med de halvstora barnen som ska kunna läsa verser mm. Svansbocken hotar i bakgrunden.

Till sen kvällsmat äts torkad fisk med havre- och vetebröd samt skinna. Klockan tolv förs den bakade julgalten in. Ett stort bröd 45 cm långt bröd av råg- och vetemjöl som till formen liknar en gris med utskjutande käft, tryne och små ögon. På ryggen skall den ha 4-5 streck där degen formats till små spetsar som ska föreställa borst. Husfrun lägger julgalten på bordet och ritar ett kors med krita på den och placerar den på husfars plats under en vit duk. På nyårsafton delar husfar ut en liten bit åt alla i familjen och även alla husdjur på gården måste få en liten bit. En liten rest skall sedan förvaras till nästa jul...

Läs mer på: www.svenskbyborna.se

EN GOD JUL ÖNSKAR
ROLAND JOHANSSON

Julgalt från Dagö:

200 g vetemjöl och 200 g rågmjöl blandas
2 dl mjölk
25 gram jäst
0,5 tsk salt
1 ägg
75 gram smör
1 dl strösocker el. honung

Till pensling

1 ägg

Gör din galt så här; Smula ner jästen i en stor degbunke eller kastrull. Smält smöret i en mindre kastrull och tillsätt mjölken så att det är fingervarmt, det ska varken kännas varmt eller kallt utan neutralt när du känner efter med fingret. Håll lite av degspadet över jästen och rör om tills jästen löst sig. Håll på resten av degspadet. Använd elvisp med degkrokar och arbeta degen länge. Tillsätt ägget, socker, salt och mjölet lite i taget, arbeta ihop till en smidig deg som släpper från bunkens kanter (var försiktig så du inte tillsätter för mycket mjöl då får du hårt och torrt bröd).

Sätt ugnen på 225 grader. Låt det jäsa övertäckt med en bakduk ca 30

min. Degen ska jäsa till knappt sin dubbla storlek. Ta upp degen på det mjölade bakbordet.

Forma brödet till en avlång galt med ben öron och ålderdomligt avlångt tryne och en tydlig käft – ca 45 cm lång. Markera ögon med ett fingertryck. På ryggen ska det finnas fyra till fem borst i form av sneda streck av upphöjd deg.

Låt brödet jäsa övertäckt i 20-30 min. Det ska ha höjt sig och vara mjukt och ganska poröst. Knäck ett ägg i en kopp, vispa ihop det och pensla på brödet. Grädda brödet i mitten av ugnen ca 15 minuter eller tills det har fin färg. Låt svalna övertäckt med bakduk.

Julgaltar av olika slag

Här presenteras alltså svenskbybornas julgalt, inte den saffransbulle som traditionellt bakas till Lucia tillsammans med kusar, bockar, prästhår och andra förnödenheter. Vi skulle nog till och med kunna enas om att vi skulle bli oeniga om vilken lussebulle som är julgalten. Går vi över länets gränser kommer frågan om en lussebulle ska innehålla saffran eller ej. Och så är det ju det där med russinen.

Visst är det spännande med traditioner och hur de är lika men ändå så olika?

Men tala ur skägget tomten!

Tänk att hösten alltid går lika fort. Nu är snart julen här och traditioner är ju till för att följ. Varje år har vi något julkul med i årets sista tidning. I år finns det ett antal bokstäver på elva luvor i tidningen. Dessa bokstäver bildar i rätt ordning på raderna nedan ett par ord.

Skicka in svaret tillsammans med en bild som visar vad raden innebär för dig, senast den 13 januari. Vi lottar ut *Här var det, del 2* av Leif Jacobsson till vinnarna.

Ha en riktigt trevlig Jul!

Vad har du på julbordet? Lite extra knäp på tema omkastade bokstäver. Jag har inte allt detta på mitt julbord, men en hel del av dem är måsten. Vi lägger ut facit på hemsidan www.hembygd.se/sodermanland för er som tycker om att fuska lite ibland.

Nisse Spall

Ylva Slakt

Siv Gadrack

Göran Grisstyr

Tyra Pingbod

Per Savtelje

Signar Primas

Vilma Törp

Lasse Dartböld

Lisa Lataram

Ulf Stik

Lina Sjuk

Lasse Pryt

Tor Siback

Sten Frans Sosselej

Ulla K Brött

Kåla Valbad

Larrie Sompett

Kron Vrisp

Vaxad Larg

I

Y

Minska era omkostnader

KOLLA VÅRA HEMBYGDSGÅRDAR

Alla föreningar som har tecknat Hembygdspolisförsäkringen för sina byggnader kommer tillsammans med årsfakturan att få boken *Kolla Våra Hembygdsgårdar*. I boken hittar man råd och tips kring praktisk förvaltning av föreningsdrivna lokaler och ska ses som ett hjälpmedel när föreningen systematiskt upprättar sin underhållsplan. Materialet lämpar sig väl att använda vid arbetsdagar, styrelsemöten eller i en studiecirkel. Det kan tillämpas på de flesta typer av byggnader för att tydligt lokalisera underhållsbehov och

därigenom minska kostnaderna för åtgärderna. Samtidigt är förhoppningen att större försäkringsskador ska kunna förhindras och begränsas, en viktig del för att kunna behålla låga försäkringspremier för hembygdspolisföreningarna.

SÄNK SJÄLVRIKSEN PÅ VATTENSKADOR!

Från och med årsskiftet kommer föreningar som har en automatisk huvudvattenavstängning få halverad självrisk på vattenskadorna som begränsas av en sådan åtgärd. Med automatisk huvudvattenavstängning så begränsas vattenmängden som

kan rinna ut vid ett läckage då hembygdsgården är obemannad. Ett prisvärt alternativ är ett vattenlås med rörelsevakt från Comtech Control. Efter installationen skickar föreningen in kopia på underlag för sina utlägg och får då investeringsbidrag samt säkerhetsrabatt på försäkringspremien. Kontakta försäkringskansliet eller läs mer på www.hembygd.se/forsakring.

HEMBYGDSFÖRSÄKRINGEN

Östra Långgatan 30A, 432 41 Varberg
hembygdspolisforssakeringen@hembygd.se
 0200-22 00 55

Årets hedersutmärkelse skapad av Gun Haglund

2012 delade hembygdsförbundet ut sina sista hedersplaketter och från och med i år utgörs hedersutmärkelsen av ett konstverk av en sörmländsk konstnär eller konsthantverkare.

Vår första konstnär Gun Haglund har gjort de figurer som delas ut som hedersutmärkelser från Södermanlands hembygdsförbund 2013.

Gun Haglund har, trots att hon föddes i Kiruna, varit verksam som konstnär i Sörmland i många, många år. Många känner igen henne från arbetet med Konst på Åsen som hon arbetat med under fem år. I år medverkade 17 sörmländska konstnärer i utställningen. Hon har haft sitt finger med i många tillställningar

och utställningar och utsågs 2004 till Årets Sörmlandskonstnär av Konstfrämjandet. De utställningar hon medverkat i finns sammanställda på www.svenskakonstnarer.se

I år tilldelades hon Katrineholms kommuns kulturstipendium. En del av motivationen till detta var eldsjälens som lägger ned ett stort arbete för Katrineholms kulturliv och hennes finurliga figurer och skulpturer.

Gun Haglund arbetar främst med keramik, men hon gör inte bruksföremål, utan arbetar med just figurer och skulpturer. Hon använder heller inte glasyr, utan målar figurerna med olja, akryl eller tempera.

Gun Haglund bor på Sörtorp i Floda. Gården ligger i ett landskap man kan ana ger en konstnär många möjligheter till inspiration. På Sör-

torp odlas ekologiskt enligt KRAV sedan 1985 då Gun Haglunds sambo Karl Källander var med och utvecklade konceptet. En av specialiteterna är rabarber.

Vem blir årets konstnär 2014?

Kom med synpunkter och förslag

JENNIE FORNEDAL

Hans Bergh, Kristina Nordström, Lars Pettersson och Anders Johansson tilldelades utmärkelsen vid årets årsmöte. Arne Carlgren uppmärksammas vid senare tillfälle. Även Margareta Elg fick med sig en Haglund hem då hon uppvaktades i samband med att hon avslutar sitt uppdrag som årsboksredaktör i förbundet. Fotograf Göran Dahlberg.

Föreningen Björndammens Masugn

I maj 2013 bildades en alldeles ny hembygdsförening i Flens kommun. Föreningen har sitt fokus på masugnen i Björndammen och de som var med och startade föreningen bor allesamman i närheten av den vackra byggnaden. Planerna för byggnaden och verksamheten i den är många och spännande. Vi vill hälsa Sörmlands 67:e medlemsförening välkommen och önska er lycka till med allt det arbete ni har framför er.

JF

På mitt sätt sett

Hembyggsförening -vad gör man där?

Många har en diffus uppfattning om vad en hembyggsförening är och gör. Enligt vår ordförande förknippar man fortfarande hembygdsrörelsen med knätofs och knäpphärvar (hellre det än knäppgökar, förstås!). Man kan tillägga torpvandringar, rubankar och hembakat kaffebröd. Men där förekommer så mycket mer inom våra hembyggsföreningar.

Visst uppskattas hembakade kakor och tårter. Bara nu inte myndigheterna genomför beskattningen av servering. Vi vill hellre ha uppskattning än beskattning liksom vi föredrar mums framför moms!

Att medelåldern är hög inom hembygdsrörelsen är ingen hemlighet. Som äldre har man längre tid att titta tillbaka på än framåt. Därför kan våra erfarenheter ligga som grund för framtida utveckling.

I ungdomen hade man fullt sjå med att visa sig störst, bäst och vackrast. Dessa egenskaper har nu tyvärr passerat bäst-före-datum och man får försöka framhålla inre skönhet som en tillgång.

Med familj och barn följde sedan en massa skjutsande till och från aktiviteter. Detta pågick tills barnen fick körkort och efter detta kunde man få skjuts mot utlåning av bil. Sådan färdtjänst upphörde när barnen flyttade hemifrån. Då i pausen mellan barn och barnbarn kan man ägna tid åt hembyggsföreningen. Så människor i sådan ålder kan vara

lämpliga att engagera. Å andra sidan börjar de då uppnå den ålder när de är mer trötta efter jobbet än efter ledigheten. Kan barn lockas till hembygdsevenemang medföljer ofta såväl föräldrar som mor- och farföräldrar och får inblick.

Efter mer än 30 år i hembygdsrörelsen har jag vissa tankar kring engagemanget. Med så lång tid finns risk att bli insnöad men jag tänker framlägga synpunkter innan permafrosten infinner sig. Mitt engagemang började med en lapp på anslagstavlan om bildande av hembyggsförening. Jag gick till mötet med tanken att hjälpa till med fotografering och därifrån med uppdraget som kassör. Att uppleva sådant förtroende gjorde mig stolt och jag tänkte mig räkna pengar som Joakim von Anka. Pengarna blev lätrräknade men sedan dess har jag mestadels fått ta hand om kassan. Ordförandeposten har jag undvikit. En ordförande ska, ungefär som en lagledare i bollsport, med lämplig taktik fördela ansvarsområden (försvars-) och dra upp infallsvinklar (anfalls-). Jag skulle som sådan själv vilja spela på alla platser. Om någon ändå försökt övertala mig har jag föreslagit att denne skulle bli kassör i stället. Sådan taktik måste förstås föregås av gedigen information om besvärigheter med bokförings-, boksluts- och budgetarbete. Är dock rädd för att denna taktik snart kommer att avslöjas.

Under min tid i rörelsen har många föreningar förvandlats från ekorrar till visionärer. Föreningarna

skulle förr med stolthet visa upp hembyggs museer med rariteter. Då var själva prylen det viktiga. Nu inser man att ett föremål inte är särskilt intressant - om den inte kan kopplas till en historia. Det är skillnad att berätta "Det här är en hyvel" mot att beskriva "Detta är en lishyvel som min farfar byggmästare Eriksson själv tillverkade omkring år 1900". Men samlandet har avtagit. Om man ändå tar emot någon gåva bör man förbehålla sig rätten att göra vad man vill med gåvan, även avyttra (låter bättre än slänga).

Jag har någon gång fått frågan: Vad ska en hembyggsförening göra? Enligt min mening finns inga måsten. Det som styr är verksamhetsplanen och den utformar föreningsmedlemmarna själva. Fråga vad medlemmar och styrelse vill göra, avsätt en heldag för långtidsplanering, gärna med någon mysig avslutning. Kräv då att alla ska vara med hela dagen och inte bara på avslutningen som fallet brukar vara när man utlyser en städdag på hembygdsgården.

Uppmuntra att komma med något nytt. Studera vad andra föreningar gör. Självt skulle jag bara bli stolt om någon ville kopiera något från min förenings verksamhet. Hitta gärna på något roligt, även till styrelsemötena. Om medarbetarna tänker "äntligen" i stället för "inte nu igen", inför ett möte, då har man kommit långt. Ersätt tvunget, måste och behöva mot vill, önskar och gärna. Eller säg som kassören: Hellre arbeta med för lust än med förlust!

GÖRAN DAHLBERG

Begränsad eftersändning.

Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen med nya adressen på baksidan

Avsändare: Linderoths tryckeri
Box 144, 643 22 Vingåker

Returadress: Södermanlands hembygdsförbund
Behmbrogatan 20, 611 32, Nyköping

Grattis till:

W R Nils Arfwedson, Jill Dunker, Dan Enarsson, Jasmina Eriksson, Lars Eriksson, Lennart Eriksson, Berit Jansson, Margareta Jansson, Krister och Siri Stenkvist

På gammeldags marknad i Malmköping i våras uppmanade vi marknadsbesökarna att tipsa om vad de skulle vilja läsa om i framtiden i årsboken Sörmlandsbygden. Några av tipsen som kom in var rovdjur, grevinnan Linde von Rosen och trädgårdar.

Vi lottar ut ett antal av Sörmlandsbygden 2014 bland de som deltog. Här ovan presenteras de som har vunnit. Priset skickas på posten. Tack alla för er medverkan!

På bilden slipas ojämnheter bort från plåt som ligger på svalbäddar. Bilden är tagen på valsverket, Oxelösunds järnverk, 1975. Fotot finns med i Sörmlandsbygden 2014 i samband med artikeln "Några gjorde hälen" av Maria Hamberg. Foto från SSAB, Oxelösunds arkiv.

Sörmlandsbygden 2014

Boken handlar också om många andra människor, miljöer och händelser i Sörmland, nu och då.

Smaka på titlar som; "När solen tänds sina strålar med ömhet tänker jag på dig", Ur "Några gjorde hälen" – Telefonterror och Vitt-i-vitt, Spunnet och vävt i Nyköping, Från Rock-Nisse till Kent – pop- och rockmusik i Eskilstuna 1958–1998, Mått-Johansson, världens exaktaste man, Lokomobilen, motorplogen, Grållen... Traktorhistoria och jordbru-

kets mekanisering i Sörmland, Centralbygder och odlingslandskap – riksintressanta kulturmiljöer i Södermanlands län, Vad en brudkista skulle kunna berätta, Gnällbälte och hovspråk Om sörmländska dialekter, Mathias Wefverstedt – grundaren av en dynasti på Utö, På Hebbarnas tid i det fashionabla Södertälje... och i det gudsförgätna Vrena, Karin Svendsdotter – barnamörderska?

Till morbrodern som vill veta mer om gnällbältet?

Till systerdottern som gillar teknikhistoria?

Eller till dig själv eftersom du gärna läser om spännande levnadsöden?

Nu är den här – julklappen med något för de flesta – Sörmlandsbygden 2014

År 1594 antecknade kamreren för Julita gård att de fjorton kvinnor som arbetade på gården inte hade fullföljt sitt arbete. I en annan tid och på en annan plats, 1725 i Sorunda socken, anklagades Karin Svendsdotter för att ha mördat sitt nyfödda barn. Om dessa kvinnors historia handlar två av artiklarna i Sörmlandsbygden 2014.